

4. Реформатский, А. А. Что такое термин и терминология [Текст] / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии / Материалы Всесоюзного терминологического совещания. – 1961. – С. 46–54.

5. Руденко, С. М. Теоретичне обґрунтування необхідності введення в науковий обіг терміна «номенклатурно-термінологічне сполучення» [Текст] / С. М. Руденко // Зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 13. – С. 37–41.

6. Сапожнікова, Л. С. Адаптація лексичних запозичень в українській підмові ресторанного господарства (на матеріалі функціонування лексеми «кава») [Текст] / Л. С. Сапожнікова // UKRAINICA III Soucasna ukrainistika. Problemy jazyka, literature a kultury. 1. cast. Univerzita Palackeho v Olomouci. – 2008. – S. 193–198.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© О.А. Покровська, Н.В. Веселова, 2011.

УДК 81'255.4:82–96

А.О. Колесник, канд. техн. наук

О.Ф. Белікова, викл.

ЗАГАЛЬНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕФІКСАЛЬНИХ, СУФІКСАЛЬНИХ ТА СКЛАДНИХ ТЕРМІНІВ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Розглянуто загальні труднощі перекладу префіксальних, суфіксальних та складних термінів у науковій літературі. Наведено оптимальні шляхи вирішення труднощів лексико-термінологічного характеру, що виникають під час перекладу наукової літератури.

Рассмотрены общие трудности перевода префиксальных, суффиксальных и сложных терминов в научной литературе. Представлены оптимальные пути решения трудностей лексико-терминологического характера, которые возникают при переводе научной литературы.

General difficulties of translation of prefixal, suffixal and compound terms in scientific literature are considered. The optimum ways of decision of lexical and terminological character difficulties of, which arise up during the scientific literature translation are presented.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для забезпечення процесу адекватного перекладу наукових матеріалів, окрім високого рівня володіння мовою оригіналу та глибоких знань мови перекладу, наявності високого рівня перекладацької майстерності, перекладачеві необхідно володіти певною інформацією

щодо обраної тематики, мати певний обсяг фонових знань. Обізнаність перекладача у питаннях лінгвокраїнознавства, ступінь його знань наданої тематики, фонові знання відіграють вирішальну роль у процесі перекладу.

Наукові матеріали мають характерні ознаки, які перш за все обумовлені тими функціями, що має виконувати подібний текст. Метою кожної наукової статті є точна передача певної інформації, що зобов'язує перекладача бути максимально точним під час перекладу термінів та розкритті значень певних понять. Також тексти наукової тематики зазвичай насичені посиланнями на інших авторів, таким чином вони містять у собі власні імена, географічні назви, аббревіатуру, назви організацій та установ. Науковий стиль відзначається суворістю, логічністю, точністю та великою насиченістю термінології. Переклад текстів наукової тематики потребує чітко додержуватися нейтрального, емоціонально-незабарвленого стилю презентації інформації, тому особливо важливим стає питання вибору варіанта-відповідника під час перекладу багатозначних слів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переклад наукової літератури надзвичайно важкий через наявність великої кількості термінів утворених за допомогою суфіксів та префіксів, а також складних термінів.

Різні аспекти даної проблеми розглядалися в низці праць, які, проте, переважно стосувалися української мови, зокрема аналізувались синтаксичні відношення в українській термінології, міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії та перекладу, семантична структура та системообумовлені семантичні характеристики [1; 2]. Багато книг та посібників присвячено вивченню проблеми перекладу наукової літератури, але мало хто зосереджував свої дослідження саме на використанні перекладацьких прийомів щодо перекладу префіксальних, суфіксальних та складних термінів, а ця тема є досить важливою враховуючи зростаючу популярність іноземних мов та гостру необхідність людини сучасного світу їх вивчати [3].

Мета та завдання статті. Виявити загальні труднощі перекладу префіксальних, суфіксальних та складних термінів у науковій літературі та розширити уявлення про їх особливості, розглянути практичну реалізацію специфіки використання способів перекладу термінів на українську мову у цій галузі, а також їх співвідношення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для правильного перекладу терміна встановлюється його словотвірна і морфологічна структура та семантичні відмінності від загальнонародних слів.

За своєю будовою терміни поділяються на:

– прості (наприклад, *motivation* – мотивація, *brain* – ум, *hemisphere* – півкуля, *extroversion* – екстрвертність, *introversion* – інтровертність);

– похідні-суфіксальні (*bilingualism* – білінгвізм, *factor* – фактор, *effortless* – легкий, *native-like* – природний);

– префіксальні (*unfair* – невірний, *heterogeneous* – різнорідний, *selfflattery* – самозадоволення, *interpersonal* – міжперсональний);

– суфіксально-префіксальні (*overlapping* – повторення);

– терміни-словосполучення (*course materials* – навчальний матеріал, *study techniques* – методи навчання, *phonetic transcription* – фонетична транскрипція).

Найскладнішу для перекладу групу лексичних елементів становлять слова в лапках. У науковій літературі слово в лапках може означати, що воно є:

– неологізмом, авторським новоутворенням;

– цитатою, запозиченням з чужої іншої термінології;

– вжито в іронічному значенні;

– є метафорою [4].

Під час перекладу першої групи виникають значні труднощі з авторськими новоутвореними термінами, тому що вони були вжиті вперше або лише в попередніх працях автора. З цієї причини існує кілька способів перекладу авторських термінів-новоутворень, що подаються в лапках:

1) використання існуючого українського відповідника;

2) калькування (дослівний переклад);

Наприклад, *He distinguishes «primary» and «secondary» levels of language.* – Він виділяє перший і другий рівні мови.

It involves what might be called «a general academic or reasoning ability», often referred to as intelligence. – Згідно з цим їх можна назвати «загально-навчальними або розумовими здібностями», які частіше називають мисленням.

When the learning period is over, the author of the diary can prepare a report, trying to highlight the «significant trends». – Після завершення навчання, автор щоденника може підготувати звіт, намагаючись надати більшої ваги «значним тенденціям».

For these reasons he is cognitively «open» to another language. – Через ці умови він «відкриває» іншу мову через пізнання.

Інші приклади, що досить часто зустрілися у науковій літературі:

– *group specific attitudes* – група специфічних взаємовідносин;

- natural route of development – природний шлях розвитку;
- data gatherers – накопичувачі інформації;
- additive bilingualism – додатковий білінгвізм;
- subtractive bilingualism – вилучений білінгвізм;
- social styles – соціальні стилі;
- natural communicative language – природні умови мовних контактів;
- linguistic task language – лінгвістичне завдання мови;
- talkativeness and responsiveness – комунікабельність та відвертість;
- general factor – загальний фактор;
- perfectionist tendencies – тенденції удосконалення;
- quickness in grasping new concepts – швидкість розуміння нових концепцій;
- egocentric factors – егоцентричні фактори;

3) транскодування з можливим наступним поясненням.

Наприклад, «g» factor – «g» фактор;

4) опис значення, розкриття позначеного поняття [5].

Наприклад, «nesting patterns» (the need for a secure and orderly home base before learning can effectively begin) – «подальші моделі» (необхідність упорядкованого та безпечного фундаменту для ефективного початку занять);

Shuman (1978) lists «attitude» as a social factor on a par with variables such as «size of learning group», and «motivation» as an affective factor alongside «culture shock». – Шуменн (1978) визначає «взаємовідношення», як соціальний фактор нарівні з такими величинами, як «кількість навчальної групи» та «мотивація», тоді як емоційний фактор поряд з «культурним шоком»;

«task motivation» (i.e. respond positively to the learning tasks chosen or provided) – «мотивація, зумовлена метою» (тобто досягнення позитивного настрою при виконанні навчальних завдань обраних або запропонованих);

Carrol and Sapon (1959) identify three major components of aptitude: (1) phonetic coding ability, which consists of ability to perceive and memorize new sounds; (2) grammatical sensitivity, which is «the individual's ability to demonstrate awareness of the syntactical patterning of sentences of a language»; and (3) inductive ability, which consists of the ability to notice and identify similarities and differences in both grammatical form and meaning. – Керолл і Сепон (1959) визначили три головних характеристики спроможності: (1) можливість фонетичного кодування, яка підключає здібність до сприймання і запам'ятовування

нових звуків; (2) граматична чутливість, яка є «індивідуальною здібністю до виявлення усвідомлення синтаксичного моделювання речень»; (3) індуктивне вміння, яке підключає вміння до знаходження та виявлення схожостей і різниць як в граматичній формі, так і в значенні.

Правильність перекладу префіксальних термінів залежить від правильного визначення значення префікса та знання узагальненого значення термінів з тим чи іншим префіксом.

Розглянемо способи перекладу термінів, утворених за допомогою префіксів, які відіграють найбільш активну участь у термінотворенні.

За допомогою напівпрефіксу all- утворюються прикметники із значенням «всеохоплюваності, загальності»: all-important – всебічний.

В українській мові є відповідний напівпрефікс все -, не всі слова перекладаються українськими словами з все -. Наприклад, all-important factor – всебічний фактор.

Напівпрефікс cross – утворює терміни, що мають значення перехресний, схрещений, протилежний, наприклад: cross-sectional studies – перехресні заняття.

Терміни з префіксом heter(o)- мають значення «різний», і похідні терміни з цим префіксом перекладаються складними термінами з компонентом «різно-», «різний», «по-різному» тощо, наприклад: heterogeneous – різнорідний.

Терміни з префіксом over- перекладаються словами зі значенням «надмірно, занадто» (стосовно того, що позначене основою): overlapping – дублювання, повторення.

За допомогою префіксу post – утворюються терміни, що мають значення після, пізніше (у часі), наприкінці, наступний; перекладаються:

1) складним терміном з початковою основою «після»: post-war decades – післявоєнні роки;

2) описово, шляхом розкриття позначеного поняття: puberty learners – учні віком після полової зрілості.

У складних термінах префікс self- має значення «свій», «себе», наприклад: self-flattery – самозадоволення.

За допомогою префікса sub- утворюються терміни, що вказують на розташування під чимсь (знизу) та перекладаються на українську мову з префіксом під, наприклад: subconscious – підсвідомий.

За допомогою префікса un- утворюються прикметники (іноді й іменники), що мають значення неможливості або відсутності дії, позначеної дериваційною основою. Англійські прикметники з un-

перекладаються на українську мову прикметником з префіксом не- або словосполученням з часткою не, наприклад:

- unmodifiable – незмінний;
- unsuccessful – неуспішний;
- unfair – невірний.

Префікс under- утворює слова, що вказують на підлеглість та можуть перекладатися на українську мову з префіксом під-, наприклад:

- undergo – піддаватися;
- undergraduate – студент;
- understanding – розуміння.

Поряд із префіксацією терміни в англійській мові можна утворювати за допомогою суфіксів. Для правильного перекладу суфіксальних термінів необхідно знати значення суфіксів та основних способів перекладу термінів із тим чи іншим суфіксом.

За допомогою суфікса -er/-or від дієслівних або іменних основ утворюються іменники, в тому числі складнопохідні іменники. Похідні слова з цим суфіксом мають два основних значення – «людина» і «машина». Похідні слова (терміни) із суфіксом -er/-or звичайно перекладаються транскодуванням:

- factor – фактор,
- communicator – комунікатор.

Суфікс -less утворює від іменників прикметники, що мають значення позбавлення чогось та перекладаються з префіксом без -, наприклад: effortless – безсилий.

Суфікс -like, за допомогою якого утворюються прикметники, має значення схожості, подібності до того, що позначено основою. Перекладаються похідні терміни із префіксом -like за допомогою сполучення слів «схожий на, подібний до», наприклад:

- native-like – природний,
- native-like pronunciation – природна вимова,
- native-like accent – природний акцент.

Складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення:

- course materials – навчальний матеріал;
- study techniques – навчальні методи;
- phonetic transcription – фонетична транскрипція.

Переважає більшість термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної.

Під час перекладу словосполучень велике значення має аналітичний етап – переклад окремих його компонентів, для чого

необхідно визначити компоненти складного терміну (слова або словосполучення). Також необхідно встановити семантичні відносини між компонентами та з головним компонентом терміна-словосполучення. Визначення характеру цих відносин зумовлює порядок та зміст перекладу складного терміну.

Синтетичний етап перекладу передбачає відбудова компонентів залежно від зазначених семантичних відносин і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну [6].

Висновки. Для правильного перекладу терміна важливо знати його словотворчу і морфологічну структури та семантичні відмінності від загальнонародних слів. Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміну, оскільки ними можуть бути не лише слова, а й словосполучення, що входять до його складу. Також важливо встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Саме характер цих відносин й визначає порядок та сам зміст перекладу складного терміну. Синтетичний етап перекладу передбачає побудову компонентів в залежності від зазначених тематичних відносин і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну.

Для успішного проведення дешифровки нових термінів перекладач повинен мати гарне уявлення про загальні принципи термінотворення, знати певний мінімум латинських та грецьких коренів, суфіксів та префіксів, що беруть найактивнішу участь у процесах термінотворення, та в достатній мірі володіти певними навичками практичного застосування цих знань. Таким чином дешифровка скорочення, відсутнього в словниках, є трудомістким етапом перекладу і може бути успішно виконана перекладачем, який добре уявляє собі структуру вихідної термінологічної групи та обізнаний із даною сферою знань.

Список літератури

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] В 2-х ч. Ч. 1. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 271 с.
2. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] В 2-х ч. Ч. 2. / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 302 с.
3. Корунець, І. В. Теорія та практика перекладу [Текст] / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 446 с.

4. Чередниченко, О. І. Теорія і практика перекладу [Текст] / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2005. – 370 с.

5. Левицкая, Т. Р. Теория и практика перевода [Текст] / Т. Р. Левицкая, А. М. Фиттерман. – М. : Изд. лит-ры на ин. яз., 2003. – 263 с.

6. Черноватий, Л. М. Психолінгвістичні основи теорії педагогічної граматики [Текст] / Л. М. Черноватий. – Х. : Основа, 2006. – 245 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© А.О. Колесник, О.Ф. Белікова, 2011.

УДК 81'25

І.І. Ков'ях, ст. викл.

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬО НЕ МОТИВОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ СПОЛУЧНИКА «AND» НА СТИЛІСТИЧНУ ФУНКЦІЮ АНГЛІЙСЬКОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Розглянуто вплив сполучника «and» на стилістичну функцію англійського складного речення в оригінальних текстах художніх творів та як ці явища відображаються у перекладах. Відзначено, що частина значеннєвого й емоційно-експресивного змісту добутоків чудових художників губиться по дорозі до іншомовного читача внаслідок свідомого або несвідомого бажання перекладачів підігнати оригінальний і непростий для сприйняття стиль письменника під «хрестоматійно правильний».

Рассмотрено влияние союза «and» на стилистическую функцию английского сложного предложения в текстах оригинальных художественных произведений. Отмечено, что часть смыслового и эмоционально-экспрессивного содержания произведений замечательных художников теряется по дороге к иноязычному читателю вследствие желания переводчиков подогнать оригинальный и непростой для восприятия стиль писателя под «хрестоматийно правильный».

The article examines the effect of conjunction 'and' on stylistic functions of English complex sentences in original literary texts and the importance of translators' understanding of all stylistic connotations that authors meant to express by it. The lack of such understanding and bent "to abide by the book" to make translations stylistically neutral maim the originality of author's artistic style.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У перекладацькій справі при відтворенні стильових особливостей перекладного художнього твору не вдається, природно, уникнути часткових втраг, що викликані особливостями мови перекладу. Такі